

NEKE DVOJBE U PRAKTIČNOJ PRIMJENI PRAVILA O SLOBODI PRUŽANJA USLUGA OSIGURANJA NA JEDINSTVENOM UNUTARNJEM TRŽIŠTU EUROPSKE UNIJE

Izv. prof. dr. sc. Adriana Vincenca Padovan*
Mirela Duvnjak, mag. iur.**

UDK 339.923:061.1](4)
<https://doi.org/10.30925/zpfsr.43.1.8>
Ur.: 8. srpnja 2021.
Pr.: 15. listopada 2021.
Pregledni rad

Sažetak

U članku se analiziraju pojedina dvojbena pravna pitanja koja se javljaju u praksi prekograničnoga poslovanja društava za osiguranje na jedinstvenom unutarnjem tržištu Europske unije s aspekta važećega pravnog uređenja u Republici Hrvatskoj. Analiza se ponajprije odnosi na pitanja koja se javljaju u praktičnoj primjeni pravila o slobodi pružanja usluga osiguranja predviđenih propisima Europske unije koja se u hrvatski pravni sustav prenose Zakonom o osiguranju. Cilj je rada ukazati na izazove koje za industriju osiguranja u Republici Hrvatskoj donosi liberalizacija tržišta osiguranja zajamčena pravnom stečevinom Europske unije te pružiti određene preporuke koje bi hrvatskim osigurateljima i ostalim pružateljima usluga osiguranja mogle biti korisne kod donošenja poslovne odluke o mogućem prekograničnom obavljanju poslova osiguranja.

Ključne riječi: *sloboda pružanja usluga osiguranja; Europska unija; Direktiva 2009/138/EZ; Direktiva (EU) 2016/97; Zakon o osiguranju.*

1. UVOD

Ovaj je rad drugi dio studije o prekograničnom obavljanju poslova osiguranja na jedinstvenom tržištu EU-a s aspekta hrvatskoga pravnog sustava. U prvom dijelu studije pod naslovom *Prekogranično poslovanje društava za osiguranje na jedinstvenom tržištu Europske unije – pogled iz Hrvatske*¹ autori su se bavili analizom

* Dr. sc. Adriana Vincenca Padovan, izvanredna profesorica, viša znanstvena suradnica, Jadranski zavod HAZU; avpadovan@hazu.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0013-1820>.

** Mirela Duvnjak, mag. iur., Croatia osiguranje d.d. Zagreb; duvnjak.mirela@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8315-0156>.

1 Adriana Vincenca Padovan i Mirela Duvnjak, „Prekogranično poslovanje društava za osiguranje na jedinstvenom tržištu Europske unije – pogled iz Hrvatske“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 42, br. 3 (2021): 737-758.

važeca pravnog okvira u Republici Hrvatskoj kojim se društvima za osiguranje jamče sloboda poslovnog nastana i sloboda prekograničnog pružanja usluga u skladu s pravnom stečevinom Europske unije (dalje: EU), kao i relevantnim statističkim podacima o poslovima osiguranja koje društva za osiguranje obavljaju u Republici Hrvatskoj i iz Republike Hrvatske u drugim članicama EU-a na temelju slobode pružanja usluga i slobode poslovnog nastana.

U ovom članku analiziramo pojedine pravne aspekte koji bi mogli biti izazov za hrvatske osiguratelje i druge pružatelje usluga osiguranja ili izazvati dvojbe u tumačenju pravnih pravila o slobodi prekograničnog pružanja usluga osiguranja. Na temelju provedene analize pojedinih pravnih pitanja koja se pokazuju dvojbena u praktičnoj primjeni pravila o slobodi prekograničnog pružanja usluga unutar EU-a, iznosimo nekoliko preporuka koje bi domaćim osigurateljima i ostalim pružateljima usluga osiguranja mogle biti korisne kod donošenja poslovne odluke o mogućem prekograničnom pružanju usluga osiguranja u drugim državama članicama EU-a.

Općenito, sloboda pružanja usluga na jedinstvenom tržištu EU-a jedna je od temeljnih sloboda zajamčenih osnivačkim ugovorima EU-a. Ugovor o funkcioniranju Europske unije² (dalje: UFEU) u čl. 26.2. propisuje da unutarnje tržište EU-a obuhvaća područje bez unutarnjih granica na kojem se osigurava slobodno kretanje robe, osoba, usluga i kapitala. Člankom 56. UFEU-a „zabranjuju se ograničenja slobode pružanja usluga unutar Unije u odnosu na državljane država članica s poslovnim nastanom u državi članici koja nije država osobe kojoj su usluge namijenjene”. Sloboda kretanja usluga u sklopu unutarnjeg tržišta EU-a ponajprije je uređena odredbama članaka 56.-62. UFEU-a.³

Poslovi osiguranja⁴ s prekograničnim elementom mogu se na unutarnjem tržištu EU-a obavljati na temelju slobode pružanja usluga osiguranja ili slobode poslovnog nastana u skladu s Direktivom 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II)⁵ kako je izmijenjena i dopunjena te Direktivom (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. siječnja 2016. o distribuciji osiguranja.^{6,7} Obje

2 Ugovor o funkcioniranju Europske unije (pročišćena verzija), SL C 202/1, 7.6.2016.

3 Općenito o oslobodi pružanja usluga na unutarnjem tržištu EU-a vidi Hana Horak, Nada Bodiřoga-Vukobrat i Kosjenka Dumančić, *Sloboda pružanja usluga na unutarnjem tržištu Europske unije* (Zagreb: Školska knjiga, 2015.). Vidi također Dionis Jurić i Jelena Jakšić, „Sloboda pružanja usluga u pravu Europske unije i njezino ostvarenje u Republici Hrvatskoj“, *Hrvatska pravna revija* 16, br. 10 (2016): 9-16.

4 Pritom poslovi osiguranja podrazumijevaju poslove sklapanja i ispunjavanja ugovora o osiguranju. Iz režima slobode prekograničnog obavljanja poslova osiguranja na unutarnjem tržištu EU-a izuzeti su poslovi obveznih zdravstvenih, obveznih mirovinskih i obveznih socijalnih osiguranja.

5 SL L 335, 17. 12. 2009.

6 SL L 26, 2.2.2016.

7 Detaljnije o ustoposti unutarnjeg tržišta osiguranja EU-a i tri slobode na kojima tržište djeluje vidi Loris Belanić, „Harmonizacija prava osiguranja u Europskoj uniji s osvrtnom na ugovorno pravo osiguranja“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 60, br. 3 (2010): 1335-1368. Za povijesni pregled razvoja načela prava osiguranja EU-a kroz tri generacije direktiva o osiguranju i prakse Suda EU-a vidi Ana Keglević, „Načela prava osiguranja u praksi Suda EU i

navedene direktive prenesene su u hrvatsko pravo Zakonom o osiguranju⁸ kao glavnim izvorom hrvatskoga statusnog prava osiguranja. U dijelu prekograničnog obavljanja poslova obveznih osiguranja u prometu bitan je i Zakon o obveznim osiguranjima u prometu.⁹

Posebno kada je riječ o slobodi pružanja usluga osiguranja, riječ je o institutu statusnog prava osiguranja EU-a na temelju kojega društvo za osiguranje ili drugi pružatelj usluga osiguranja koji je registriran i licenciran za obavljanje poslova osiguranja u jednoj državi članici EU-a može obavljati poslove osiguranja na teritoriju druge države članice EU-a bez potrebe osnivanja poslovnog nastana u toj drugoj državi članici.

ZOS propisuje (u skladu s čl. 13. st. 9. Direktive 2009/138/EZ) kada se smatra da društvo za osiguranje obavlja poslove osiguranja po pravilima o slobodi pružanja usluga osiguranja. Dakle, društvo za osiguranje registrirano u jednoj državi (matična država) obavlja poslove osiguranja na temelju slobode pružanja usluga kada se rizik (kod neživotnih osiguranja), odnosno obveza (kod životnih osiguranja) nalazi u drugoj državi članici (državi domaćinu), a to je onda ujedno država u kojoj se pružaju usluge (ZOS, čl. 3. st. 1. t. 17.).

Sukladno s čl. 3. st. 1. t. 18. ZOS-a, država članica u kojoj se nalazi rizik je:

a) država članica u kojoj se nalazi imovina, kad se osiguranje odnosi na zgrade ili na zgrade i njihov sadržaj, uz uvjet da je sadržaj pokriven istom policom osiguranja,

b) kada se osiguranje odnosi na bilo koju vrstu prijevoznog sredstva (vozilo, zrakoplov, brodica, odnosno jahta), država članica u kojoj je prijevozno sredstvo registrirano,

c) kada se osiguranje odnosi na bilo koju vrstu rizika povezanih s putovanjem ili godišnjim odmorom u slučaju polica koje traju četiri mjeseca ili kraće, država članica u kojoj je ugovaratelj sklopio ugovor o osiguranju te

d) u svim slučajevima koji nisu izričito navedeni u točkama a), b) ili c), država članica u kojoj se nalazi:

- prebivalište ili uobičajeno boravište ugovaratelja osiguranja ako je ugovaratelj osiguranja fizička osoba ili
- poslovni nastan ugovaratelja osiguranja na koji se ugovor odnosi ako je ugovaratelj osiguranja pravna osoba

Kod životnih osiguranja, po čl. 3. st. 1. t. 19. ZOS-a, država članica preuzimanja obveze je država članica u kojoj se nalazi:

- prebivalište ili uobičajeno boravište ugovaratelja osiguranja ili
- ako je ugovaratelj osiguranja pravna osoba, onaj poslovni nastan ugovaratelja osiguranja na koji se ugovor odnosi.

Jedan je od najvažnijih ciljeva Direktive 2009/138/EZ omogućiti ugovarateljima osiguranja pristup najširem mogućem opsegu osigurateljnih proizvoda dostupnih u EU-u za dobrobit šireg i raznolikijeg izbora osigurateljnih proizvoda i pojačanog

njihov utjecaj na privatnopravne poretke država članica“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 62, br. 5-6 (2012): 1823-1858.

8 Zakon o osiguranju, Narodne novine, br. 30/15., 112/18., 63/20., 133/20. (dalje: ZOS).

9 Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine, br. 151/05., 36/09., 75/09., 76/13., 152/14. (dalje: ZOOP).

tržišnog natjecanja. Stoga, država članica u kojoj se nalazi rizik (kod neživotnih osiguranja), odnosno država članica obveze (kod životnih osiguranja) treba osigurati da ništa ne sprečava prodaju unutar njezinog državnog područja svih osigurateljnih proizvoda koji se nude na prodaju u EU-u sve dok ti proizvodi nisu u suprotnosti s propisima koji su na snazi u toj državi članici, a kojima se štiti opći interes,¹⁰ i to samo u mjeri u kojoj opći interes nije osiguran pravilima matične države članice.¹¹ Pritom odredbe nacionalnog prava kojima se štiti opći interes ne smiju neopravdano ograničavati slobodu pružanja usluga, pri čemu se podrazumijeva da takve odredbe treba primjenjivati bez diskriminacije.¹²

Cilj je Direktive (EU) 2016/97 da se posrednicima u osiguranju omogući sloboda poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga, koje su zajamčene UFEU-om. Isto tako, upis u registar matične države članice trebao bi omogućivati posrednicima u osiguranju poslovanje u drugim državama članicama u skladu s načelima slobode poslovnog nastana i slobode pružanja usluga pod uvjetom da su provedeni odgovarajući postupci obavješćivanja među nadležnim tijelima.¹³ Nadalje, u cilju osiguranja visoke kvalitete usluge i učinkovite zaštite potrošača, matične države članice i države članice domaćini trebale bi blisko surađivati u provedbi obveza određenih Direktivom. Nadležno tijelo matične države članice trebalo bi biti odgovorno za to da distributeri osiguranja iz te države poštuju obveze propisane Direktivom u vezi s cjelokupnim poslovanjem na unutarnjem tržištu, dakle i kada posluju u drugim državama članicama na temelju slobode pružanja usluga. Ako nadležno tijelo države članice domaćina sazna za bilo kakvo kršenje obveza na svojem državnom području, ono bi o tome trebalo obavijestiti nadležno tijelo matične države članice koje bi tada trebalo poduzeti primjerene mjere. Nadalje, ako matična država članica ne poduzme primjerene mjere ili ako te mjere nisu dostatne, nadležno tijelo države članice domaćina trebalo bi imati pravo intervenirati.¹⁴ S druge strane, država domaćin ovlaštena je nadzirati ispunjavanje odredbi kojima se štiti opći interes i sankcionirati njihovo nepoštivanje. Suradnja i razmjena informacija među nadležnim tijelima ključne su za zaštitu potrošača i osiguranje ispravnosti

10 Radi preciznosti ovdje iznosimo načelnu napomenu u vezi pojma „opći interes“ korištenog u ovom radu. ZOS uvodi termin „opće dobro“ u čl. 62., 74., 77., 418., 421., 425. prenoseći u domaće pravo odgovarajuće odredbe direktiva 2009/138/EZ i (EU) 2016/97. Smatramo da se termin „opće dobro“ pogrešno koristi u ovom kontekstu, te da je ovdje primjereniji pojam „opći interes“ (engl. *general good*, tal. *l'interesse generale*, fr. *intérêt general*). Pojam „opće dobro“ u hrvatskom pravu ima sasvim drukčije značenje. Riječ je o stvarnopravnom pojmu, a označava dijelove prirode koji po svojim osobinama ne mogu biti u vlasti niti jedne fizičke ili pravne osobe pojedinačno, nego su na uporabi svih i izuzeti su od sposobnosti biti objektom stvarnih prava (čl. 3. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, br. 91/96., 68/98., 137/99., 22/00., 73/00., 129/00., 114/01., 79/06., 141/06., 146/08., 38/09., 153/09., 143/12., 152/14). Inače, pravnim pravilima kojima se štiti opći interes u kontekstu slobode prekograničnog obavljanja poslova osiguranja detaljnije smo se bavili u prvom dijelu predmetne studije. Vidi Padovan i Duvnjak, *Prekogranično poslovanje društava za osiguranje na jedinstvenom tržištu Europske unije – pogled iz Hrvatske*.

11 Točka 77. preambule Direktive 2009/138/EZ.

12 Točka 85. preambule Direktive 2009/138/EZ.

13 Točka 20. preambule Direktive (EU) 2016/97.

14 Točka 21. Preambule Direktive (EU) 2016/97.

poslovanja u području osiguranja i reosiguranja na unutarnjem tržištu.¹⁵

Relevantne odredbe direktiva 2009/138/EZ i (EU) 2016/97 o slobodi pružanja usluga osiguranja treba tumačiti u skladu s njihovim ciljevima. Posredno, sve navedeno treba imati u vidu i kada se tumače odgovarajuće odredbe ZOS-a kojima se odredbe ovih direktiva prenose u nacionalno pravo Republike Hrvatske.¹⁶ Naime, direktive (EU) 2016/97 i 2009/138/EZ kao izvori sekundarnoga zakonodavstva EU-a proizlaze iz načela i ciljeva utvrđenih primarnim zakonodavstvom EU-a te ih u skladu s njima treba i tumačiti, a ciljevi utvrđeni direktivama EU-a moraju se ostvarivati u svim državama EU-a. Stoga se odredbe ZOS-a trebaju tumačiti u skladu s uniformnim tumačenjem tih direktiva te ciljevima i načelima utvrđenim UFEU-om.

2. PROMJENA DRŽAVE PREUZIMANJA OBVEZE ILI DRŽAVE RIZIKA NAKON SKLAPANJA UGOVORA O OSIGURANJU

Kod jednogodišnjih ugovora o osiguranju, a posebice onih s kraćim trajanjem od jedne godine rijetko se tijekom trajanja ugovora o osiguranju promijene okolnosti koje su važne u kontekstu prekograničnoga pružanja usluga osiguranja. Međutim, kod višegodišnjih osiguranja veća je vjerojatnost da će nakon sklapanja ugovora o osiguranju, a tijekom trajanja toga ugovora doći do promjene države u kojoj se nalazi rizik (kod neživotnih osiguranja), odnosno države preuzimanja obveze (kod životnih osiguranja).

Primjerice, kod osiguranja broda može doći do promjene države u kojoj se rizik nalazi zbog toga što se promijenila država upisa (registracije) broda (npr. zastava broda je pri sklapanju osiguranja bila hrvatska, a naknadno je za trajanja istog ugovora o osiguranju brod prebačen u malteški registar brodova i plovi pod malteškom zastavom). S druge strane, kod životnog osiguranja može doći do naknadne promjene države preuzimanja obveze zbog promjene mjesta uobičajenoga boravišta osigurane osobe. Takva promjena države u kojoj se pružaju usluge osiguranja tijekom postojećeg ugovora o osiguranju utječe na pravni režim poslovanja osiguratelja po pravilima o slobodi prekograničnog pružanja usluga osiguranja.

Kad je riječ o životnim osiguranjima, u praksi Suda EU-a ustalilo se, tzv. dinamično tumačenje instituta uobičajenoga boravišta ugovaratelja osiguranja u kontekstu definicije države preuzimanja obveze za potrebe primjene pravila o oporezivanju premija osiguranja. Naime, u predmetu *RVS Levensverzekeringen NV v. Belgische Staat*,¹⁷ Sud EU-a je zauzeo stajalište da je država članica u kojoj ugovaratelj osiguranja ima uobičajeno boravište u trenutku plaćanja premije osiguranja ovlaštena primijeniti neizravno oporezivanje premije životnog osiguranja, čak i ako je ugovor o osiguranju sklopljen u vrijeme kada je ugovaratelj osiguranja imao uobičajeno

15 Točka 37. preambule Direktive (EU) 2016/97.

16 O usklađivanju hrvatskoga prava s propisima EU-a o osiguranju vidi Belanić, *Harmonizacija prava osiguranja u Europskoj uniji s osvrtom na ugovorno pravo osiguranja*, 1349-1351.

17 Presuda Suda EU u predmetu *RVS Levensverzekeringen NV v. Belgische Staat* C-243/11, 21.2.2013., EU:C: 2013:85.

boravište u drugoj državi.¹⁸

U ovom je predmetu nizozemski osiguratelj izdao policu životnog osiguranja za ugovaratelja osiguranja koji je u vrijeme sklapanja ugovora bio rezident u Nizozemskoj. Naknadno je ugovaratelj osiguranja preselio u Belgiju. Nizozemski osiguratelj nije imao poslovni nastan u Belgiji. Do spora je došlo između nizozemskog osiguratelja i belgijskih poreznih vlasti u vezi s tim je li premija životnog osiguranja po tom ugovoru oporeziva u Belgiji nakon preseljenja uobičajenog boravišta ugovaratelja osiguranja u Belgiju. Nizozemski osiguratelj tvrdio je da bi obveza prema belgijskim poreznim vlastima postojala ako je klijent imao uobičajeno boravište u Belgiji u trenutku sklapanja ugovora (tzv. statična interpretacija). Belgijske su porezne vlasti smatrale da je odlučujući faktor u tom slučaju mjesto uobičajenog boravišta ugovaratelja osiguranja u trenutku plaćanja premije (tzv. dinamična interpretacija). U Nizozemskoj se premije životnog osiguranja u vrijeme spora nisu oporezivale, dok su se u Belgiji oporezivale po stopi od 1,1 %.¹⁹

Sud je u ovom predmetu protumačio čl. 50. (porezi na premije) u vezi s čl. 1. st. 1. g. (definicija države članice obveze) tada važeće Direktive 2002/83 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. studenoga 2002. o životnom osiguranju.²⁰ Danas se odgovarajuće odredbe nalaze u čl. 157. i čl. 13. st. 1. t. 14. a. Direktive 2009/138/EZ. Dakle, u čl. 50. Direktive 2002/83 propisano je da svaki ugovor o osiguranju podliježe isključivo neizravnim porezima i parafiskalnim troškovima vezanim uz premije osiguranja koje se primjenjuju u državi članici obveze. Pritom se definicija države članice obveze ne vezuje uz datum na koji se treba utvrditi uobičajeno boravište ugovaratelja osiguranja, niti je specificirano utječe li činjenična promjena mjesta uobičajenog boravišta ugovaratelja osiguranja tijekom trajanja životnog osiguranja na definiciju države članice obveze. Sud u svojoj odluci navodi kako je u interpretaciji odredbe prava EU-a nužno uzeti u obzir tekst same odredbe, ali i kontekst u kojem se ona nalazi kao i ciljeve direktive. Sud je zaključio da dinamična interpretacija članka 50. Direktive 2002/83 (danas čl. 157. Direktive 2009/138/EZ) doprinosi cilju izbjegavanja dvostrukog oporezivanja i prevenciji poremećaja tržišnog natjecanja. Po mišljenju Suda, takva dinamična interpretacija u skladu je s općim ciljem Direktive, a taj je postizanje jedinstvenog unutarnjeg tržišta, osobito s aspekta slobode pružanja usluga.²¹

Ova je odluka Suda EU-a važna za životno osiguranje, ali po analogiji i za neživotno osiguranje (osim osiguranja nekretnina, s obzirom na to da kod takvog osiguranja ne može doći do promjene države u kojoj se nalazi rizik). Naime, definicija države u kojoj se nalazi rizik iz čl. 13. st. 1. t. 13. Direktive 2009/138/EZ i njena veza

18 Presuda Suda EU u predmetu *RVS Levensverzekeringen NV v. Belgische Staat* C-243/11, 21.2.2013., EU:C: 2013:85.

19 Gareth O'Halloran, *A Guide to Insurance Taxation in Ireland, for Tax Advisors*, 1st ed. (Dublin: Gareth O'Halloran, 2018.), 168-169.

20 SL L 345, 19.12.2002.

21 Niall Campbell, *European Court Favours Dynamic Interpretation of 'Habitual Place of Residence'*, 26.4.2013., pristup 29. lipnja 2021., https://www.williamfry.com/newsandinsights/news-article/2013/04/26/european_court_favours_dynamic_interpretation_of_%E2%80%98habitual_place_of_residence_

s čl. 157. te Direktive prema kojem svaki ugovor o osiguranju isključivo podliježe neizravnim porezima i parafiskalnim troškovima vezanim uz premije osiguranja u državi članici u kojoj se nalazi rizik, analogna je vezi između definicije države članice obveze i odredbe o porezima na premije životnog osiguranja. Stoga, proizlazi da je nužno dinamično tumačiti definiciju države u kojoj se nalazi rizik, tj. tako da njena naknadna promjena znači i promjenu države u kojoj se pružaju usluge za potrebe tumačenja čl. 157. Direktive 2009/138/EZ. Sukladno tomu, poreze na premije osiguranja ubire samo ona država u kojoj se nalazi rizik u trenutku plaćanja premije, čak i ako je u vrijeme sklapanja ugovora to bila druga država.

Prema tome, može se zaključiti da promjena države uobičajenog boravišta, odnosno promjena države u kojoj se rizik nalazi tijekom trajanja osiguranja znači promjenu države u kojoj se pružaju usluge, što podrazumijeva obvezu usklađivanja društva za osiguranje s poreznim propisima nove države u kojoj se pružaju usluge osiguranja.

Pojedini autori ističu kako opisana praksa Suda EU-a povećava administrativna opterećenja poslovanja društava za osiguranje, s obzirom na to da ih obvezuje na praćenje promjene činjenice uobičajenog boravišta ugovaratelja osiguranja tijekom trajanja police i ažuriranje administrativnih aranžmana plaćanja poreza na premije osiguranja u svakoj državi članici u kojoj njihovi ugovaratelji osiguranja imaju uobičajeno boravište.²²

Praksa Suda EU-a tek treba pokazati kako se naknadna činjenična promjena države uobičajenog boravišta ugovaratelja osiguranja, tj. države obveze, odnosno države u kojoj se rizik nalazi, odražava na ostale aspekte slobode prekograničnog pružanja usluga osiguranja, osobito na propisane postupke notifikacije, na pitanje usklađivanja s obvezujućim pravilima nacionalnoga prava države članice obveze kojima se štiti opći interes te na mjerodavno pravo koje se primjenjuje na ugovor o osiguranju.

Sud je u citiranoj odluci u predmetu *RVS Levensverzekeringen NV v. Belgische Staat C – 243/11* izričito iznio kako definicija „države u kojoj se pružaju usluge“ ne mora nužno biti jednaka za potrebe ostalih odredbi Direktive, ali se nije izjasnio kako bi taj pojam trebalo tumačiti kad je riječ o obvezi prethodnog notificiranja obavljanja poslova osiguranja u drugoj državi članici. Naime, citirana odluka Suda EU-a otvorila je pitanje bi li osiguratelj bio u prekršaju čl. 41. Direktive 2002/83 (što odgovara odredbi čl. 147. Direktive 2009/138/EZ) ako bi zbog naknadne promjene države u kojoj se nalazi rizik, odnosno države preuzimanja obveze bez svog znanja stvarno obavljao poslove osiguranja u državi članici u kojoj se nije notificirao za obavljanje poslova osiguranja na temelju slobode pružanja usluga. Sud se nije izjasnio o tom pitanju, tj. o tome treba li definiciju države u kojoj se pružaju usluge tumačiti dinamično ili statično za potrebe odredbi Direktive o notificiranju obavljanja poslova

22 Niall Campbell, *European Court Favours Dynamic Interpretation of 'Habitual Place of Residence*. Vidi također Abigail St. John Kennedy i Michael Wainwright, *Financial Institutions E-briefing: Insurance update – ECJ gives 'dynamic' interpretation to key provisions in the Consolidated life Directive, 20.5.2013.*, pristup 29. lipnja 2021., https://www.eversheds-sutherland.com/global/en/what/articles/index.page?ArticleID=en/Financial_institutions/FIG_ECJ_gives_interpretation_to_key_provisions_in_the_consolidated_life_directive

osiguranja u drugoj državi članici na temelju slobode pružanja usluga. Takva situacija stvara pravnu nesigurnost za osiguratelje, pogotovo jer nadležna nadzorna tijela raznih država članica EU-a o tome nemaju jedinstveno stajalište.²³ Pretpostavljamo da je i ovo jedan od razloga zašto je velika razlika u broju društava za osiguranje i reosiguranje sa sjedištem u drugim državama članicama EU-a koja su notificirana za obavljanje poslova osiguranja u Republici Hrvatskoj po načelu slobode pružanja usluga u odnosu na broj društava koja stvarno pružaju usluge u Republici Hrvatskoj na taj način (primjerice, na dan 31. prosinca 2018. godine bilo je ukupno 482 notificiranih društava, a samo 155 ih je zaista poslovalo u Republici Hrvatskoj po načelu slobode pružanja usluga osiguranja).²⁴ Naime, moguće obrazloženje opisane situacije je da osiguratelji zbog pravne nesigurnosti jednostavno nastoje izbjeći rizik potencijalnog administrativnog prekršaja ako se tijekom trajanja osiguranja promijene okolnosti važne za prekogranično poslovanje.

U nedostatku autoritativnog i uniformnog tumačenja ovoga pitanja, smatramo da bi u interesu pravne sigurnosti i u skladu s općim pravnim načelima, definiciju države u kojoj se pružaju usluge za potrebe interpretacije svih ostalih odredbi Direktive o slobodi prekograničnog pružanja usluga osiguranja (obveza i postupak notifikacije, usklađivanje s nacionalnim pravnim pravilima kojima se štiti opći interes, mjerodavno pravo za ugovor o osiguranju itd.) trebalo tumačiti statično, tj. prema relevantnim činjenicama u trenutku sklapanja ugovora o osiguranju.

3. INSTITUT UOBIČAJENOG BORAVIŠTA UGOVARATELJA OSIGURANJA

Pojam „uobičajeno boravište“ u kontekstu pravila o slobodi pružanja usluga osiguranja unutar EU-a treba tumačiti u skladu s pravom EU-a i prema smislu i ciljevima direktiva 2009/138/EZ i (EU) 2016/97, pri čemu predmetne direktive ne obuhvaćaju definiciju uobičajenoga boravišta.

Institut uobičajenog boravišta koristi se u raznim nacionalnim pravnim sustavima i to u različitim pravnim granama unutar istog nacionalnog prava pri čemu poprima i različita značenja.²⁵ Najčešće je to u kontekstu međunarodnoga privatnog prava, poreznog prava i procesnog prava (sudska nadležnost). Primjerice, u hrvatskom se pravu, ovaj pojam specifično definira i služi kao kriterij za utvrđivanje porezne

23 Campbell, *European Court Favours Dynamic Interpretation of 'Habitual Place of Residence'*; St. John Kennedy i Wainwright, *Financial Institutions E-briefing: Insurance update – ECJ gives 'dynamic' interpretation to key provisions in the Consolidated life Directive, 20.5.2013.*

24 HANFA: *Predložak A za objavu agregiranih statističkih podataka u vezi s društvima za osiguranje i društvima za reosiguranje nadziranima na temelju Direktive 2009/138/EZ, 2020.*, pristup 21. lipnja 2021., <https://www.hanfa.hr/trziste-osiguranja/regulativa/agregirani-statisticki-podaci/>.

25 Vidi detaljnije o tome James J. Fawcett, “Residence and Domicile of Individuals in Private International Law”, u: *Residence of Individuals under Tax Treaties and EC Law, The EC and International Tax Law Series*, Vol. 6, ur. Guglielmo Maisto (Amsterdam: IBFD Publications BV, 2010.), 26-39.

rezidentnosti za fizičke osobe,²⁶ odnosno kao poveznica za utvrđivanje mjerodavnoga privatnog prava,²⁷ također za fizičke osobe, i to posebno u osobnopravnim i obiteljskopравnim pitanjima. Sasvim drukčije značenje i svrhu (evidencija građana, identifikacijski dokumenti) isti je pojam imao u kontekstu staroga Zakona o prebivalištu i boravištu građana,²⁸ a danas se taj pojam u ovom kontekstu više ne koristi, već Zakon o prebivalištu²⁹ razlikuje samo prebivalište i boravište.

Tumačenje instituta uobičajenoga boravišta za potrebe osigurateljnih direktiva EU-a prema definicijama koje se mogu pronaći u nacionalnom pravu nije primjereno, budući da se taj pojam u različitim nacionalnim pravima različito tumači, a cilj osigurateljnih direktiva je harmonizacija relevantne pravne regulative na razini EU-a. Stoga se pojam uobičajenoga boravišta za potrebe osigurateljnih direktiva treba uniformno tumačiti na razini EU-a. No, za sada nema prakse Suda EU-a koja bi ponudila specifično tumačenje pojma uobičajenoga boravišta u kontekstu Direktive 2009/138/EZ ili Direktive (EU) 2016/97.

U pravu EU-a pojam uobičajenog boravišta koristi se u kontekstu međunarodnoga privatnog prava, posebno u Uredbi (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I),³⁰ Uredbi (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II),³¹ Uredbi (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (Bruxelles I bis),³² Uredbi Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 (Bruxelles II bis),³³ Uredbi (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju³⁴ kako je izmijenjena i dopunjena i dr. Nadalje, pojam uobičajenog boravišta koristi se i u kontekstu socijalnog prava, posebno u Uredbi (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti³⁵ kako je izmijenjena i dopunjena, Uredbi (EZ) 987/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. o utvrđivanju postupka provedbe Uredbe (EZ) br. 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti³⁶ i različitim drugim izvorima

26 Vidi čl. 43. st. 5. Općeg poreznog zakona, Narodne novine, br. 115/16., 106/18., 121/19., 32/20., 42/20.

27 Vidi čl. 5. Zakona o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine, br. 101/17. (dalje: ZMPP).

28 Narodne novine, br. 53/91., čl. 5.

29 Narodne novine, br. 144/12., 158/13.

30 SL L 177/6, 4.7.2008.

31 SL L 199/40, 31.7.2007.

32 SL L 351, 20.12.2012.

33 SL L 338, 23.12.2003.

34 SL L 201, 27.7.2012.

35 SL L 166, 30.4.2004.

36 SL L 284, 30.10.2009.

primarnog i sekundarnog zakonodavstva EU-a, a njegovo se značenje prilagodava svrsi i cilju pojedinog propisa EU-a u okviru kojega se koristi.

Sud EU-a definirao je pojam uobičajenog boravišta u kontekstu koordinacije nacionalnih sustava socijalnog osiguranja i utvrđivanja države članice u kojoj osoba ostvaruje pravo na socijalno osiguranje, i to kao mjesto u kojem osoba uobičajeno boravi i u kojem se nalazi uobičajeni centar njenih životnih interesa. Pritom se osobito uzima u obzir obiteljska situacija te osobe, razlozi koji su osobu naveli na preseljenje, trajanje i kontinuitet boravka, činjenica stalnoga zaposlenja (ako postoji), država u kojoj osoba plaća porez te namjera trajnijeg nastana koja proizlazi iz svih tih okolnosti. Dakle, u tom se kontekstu uobičajeni centar životnih interesa treba utvrditi na temelju činjeničnoga stanja, uzimajući u obzir sve okolnosti koje ukazuju na stvaran odabir države u kojoj se osoba želi nastaniti. Opisano tumačenje pojma uobičajenog boravišta jedinstveno je na razini EU-a za potrebe primjene Uredbe (EZ) br. 883/2004 i Uredbe (EZ) 987/2009.³⁷

Uobičajeno boravište u kontekstu osigurateljnih direktiva ima funkciju poveznice za utvrđivanje mjerodavnoga nacionalnog prava (primjerice, utvrđivanje pravnih normi nacionalnoga prava kojima se štiti opći interes primjenjivih na pružatelja usluge osiguranja; utvrđivanje mjerodavnoga prava za ugovor o osiguranju; režim poreza na premije osiguranja) i upravnopravne nadležnosti (upravnopravne / prekršajne mjere i sankcije) nad pružateljem usluga osiguranja koji posluje prekogranično. O značenju pojma uobičajenog boravišta ovise definicije države članice u kojoj se nalazi rizik, odnosno države članice preuzimanja obveze, a te definicije jednake su za potrebe osigurateljnih direktiva, kao i za potrebe tumačenja članka 7. Uredbe Rim I koji utvrđuje pravila odabira mjerodavnog prava za ugovor o osiguranju.

Stoga, treba zaključiti da pojam uobičajenoga boravišta u kontekstu osigurateljnih direktiva treba tumačiti jednako kao što se taj pojam tumači u kontekstu članka 7. Uredbe Rim I. Pojam uobičajenoga boravišta za potrebe Uredbe Rim I djelomično je definiran u čl. 19. te Uredbe koji se uglavnom odnosi na uobičajeno boravište pravnih osoba, osim čl. 19. st. 1. podstavka 1. koji uobičajeno boravište fizičke osobe definira kako slijedi: „Uobičajenim boravištem fizičke osobe koja djeluje u sklopu svog poslovanja smatra se glavno mjesto poslovanja“. Nije posebno definirano uobičajeno boravište za fizičke osobe koje ne djeluju u sklopu svoga poslovanja. Dio definicije koji se odnosi na uobičajeno boravište pravnih osoba nije relevantan za direktive 2009/138/EZ i (EU) 2016/97 s obzirom na to da se u njihovu kontekstu uobičajeno boravište odnosi samo na fizičke osobe, dok je za pravne osobe relevantno mjesto njihova poslovnoga nastana. Kada je ugovaratelj osiguranja fizička osoba koja djeluje u sklopu svog poslovanja, citirana definicija iz čl. 19. st. 1. podstavka 1. Uredbe Rim I relevantna je i za tumačenje Direktive 2009/138/EZ (čl. 13. i dr.) i Direktive (EU) 2016/97.

Dakle, kada je ugovaratelj osiguranja fizička osoba koja djeluje u sklopu svoga

37 European Commission on Employment, Social Affairs & Inclusion: *Practical guide on applicable legislation in the European Union, the European Economic Area and in Switzerland*, prosinac 2013., 43-44, pristup 7. srpnja 2021., <https://ecas.issuelab.org/resource/practical-guide-on-the-applicable-legislation-in-the-eu-eea-and-in-switzerland.html>

poslovanja, njegovim uobičajenim boravištem smatra se njegovo glavno mjesto poslovanja.

U nedostatku specifične pravne definicije uobičajenoga boravišta ugovaratelja osiguranja fizičke osobe koja ne djeluje u sklopu svog poslovanja (potrošač) te imajući u vidu dosadašnju praksu Suda EU-a, za pretpostaviti je da bi Sud primijenio tumačenje toga pojma analogno tumačenju uobičajenoga boravišta kakvo je usvojio u kontekstu socijalnoga zakonodavstva EU-a i već ga je u nizu predmeta prenio u druge sfere prava EU-a, kao što je zakonodavstvo EU-a o javnoj službi i porezno zakonodavstvo³⁸ te insolventijsko zakonodavstvo.³⁹ Drugim riječima, iz prakse Suda EU-a proizlazi da se uobičajeno boravište, ako nije specifično definirano, treba tretirati kao dominantno činjenično pitanje te ga treba utvrđivati prema stvarnim okolnostima pojedinoga slučaja (po čemu se bitno razlikuje od instituta prebivališta/domicila),⁴⁰ ali u skladu s ciljem i svrhom propisa u kontekstu kojega se ono tumači. To tumačenje treba biti uniformno na razini EU-a.⁴¹

Dakle, prema ustaljenoj praksi Suda EU-a koja se iz sfere socijalnog prava prenijela u ostala područja prava EU-a, uobičajeno se boravište tumači kao mjesto u kojem je osoba uspostavila stalno ili uobičajeno središte svojih životnih interesa s namjerom da ga ondje i zadrži. Pritom se uzimaju u obzir sve relevantne okolnosti pojedinoga slučaja, kao što su obiteljska situacija i drugi društveni odnosi te osobe. Država članica uobičajenoga boravišta ona je država s kojom je osoba uspostavila društvenu vezu koja je jača i stabilnija negoli veze koje ista osoba ima s bilo kojom drugom državom članicom EU-a.⁴² Tomu treba dodati da je u kontekstu Direktive 2009/138/EZ pri utvrđivanju uobičajenoga boravišta posebno važno uzeti u obzir u kojoj državi članici ugovaratelj osiguranja ima poreznu rezidentnost, budući da je svrha članka 157. o porezima na premije izbjegavanje dvostrukog oporezivanja. Isti kriterij treba uzeti u obzir pri tumačenju uobičajenoga boravišta za potrebe Direktive (EU) 2016/97 budući da tumačenje te dvije osigurateljne direktive treba biti usklađeno.

Imajući u vidu sve ovdje navedeno, očito je da bi u praksi teret dokazivanja uobičajenoga boravišta ugovaratelja osiguranja koji leži na osiguratelju bio pretežak, gotovo nemoguć. Smatramo da bi položaj osiguratelja u ovom kontekstu trebalo tumačiti tako da se pretpostavlja da je uobičajeno boravište ugovaratelja osiguranja na onoj adresi koju je ugovaratelj osiguranja deklarirao (i dokumentirao) kao svoje uobičajeno boravište pri sklapanju ugovora o osiguranju sve dok se ne dokaže suprotno. Takav je stav u skladu s jednim od osnovnih načela ugovora o osiguranju, a

38 Jan Wouters, „Residence of Individuals in EU Law“, u: *Residence of Individuals under Tax Treaties and EC Law, The EC and International Tax Law Series*, Vol. 6, ur. Guglielmo Maisto (Amsterdam: IBFD Publications BV, 2010.), 47.

39 Vilim Bouček, „Uobičajeno boravište u hrvatskom međunarodnom privatnom pravu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 65, br. 6 (2015): 885-914, 894.

40 Wouters, *Residence of Individuals in EU Law*, 47; vidi također Bouček, *Uobičajeno boravište u hrvatskom međunarodnom privatnom pravu*, 899-900.

41 Fawcett, *Residence and Domicile of Individuals in Private International Law*, 40; Wouters, *Residence of Individuals in EU Law*, 47.

42 Wouters, *Residence of Individuals in EU Law*, 47-48.

to je načelo najvišega stupnja dobre vjere u osiguranju.⁴³ Kao što je to već uobičajeno u praksi, općim uvjetima osiguranja ugovaratelja osiguranja treba obvezati na to da obavijesti osiguratelja o promjeni adrese. Sve dok osiguratelj nije obaviješten o promjeni adrese, može se oslanjati na presumpciju da je adresa uobičajenoga boravišta posljednja poznata adresa ugovaratelja osiguranja. Međutim, ako osiguratelj naknadno bude obaviješten ili na drugi način sazna za promjenu adrese, dužan je s obzirom na tu promjenu uskladiti svoje evidencije i ažurirati svoje aranžmane za ispunjavanje poreznih obveza.⁴⁴

4. OSIGURANJE ŽIVOTA HRVATSKIH DRŽAVLJANA KOJI ŽIVE U INOZEMSTVU

U praksi hrvatskih osiguratelja katkad se javlja dvojba oko toga je li osiguranje života hrvatskih državljana koji žive u inozemstvu primjer prekograničnoga pružanja usluga osiguranja na temelju slobode pružanja usluga unutar EU-a. Mogu se zamisliti dvije slične situacije:

- a. osiguratelj sa sjedištem u Republici Hrvatskoj pruža osiguranje života hrvatskom državljaninu koji živi i prijavljen je u inozemstvu (unutar EU-a),
- b. osiguratelj sa sjedištem u Republici Hrvatskoj pruža osiguranje života hrvatskom državljaninu koji ima dvojno državljanstvo i prijavljen je u inozemstvu (unutar EU-a).

U oba slučaja prema čl. 3. st. 1. t. 19. ZOS-a takvo bi se osiguranje s položaja hrvatskog osiguratelja kvalificiralo kao prekogranično pružanje usluga osiguranja na temelju slobode pružanja usluga unutar EU-a, uz uvjet da hrvatski državljanin koji ugovara osiguranje kod hrvatskog osiguratelja nema uobičajeno boravište, tj. nema poreznu rezidentnost u Republici Hrvatskoj.

Dakle, ako ugovaratelj osiguranja, primjerice, ima uobičajeno boravište u Austriji, tj. u Austriji ima poreznu rezidentnost, na hrvatskog osiguratelja koji osigurava tu osobu primjenjuju se pravila o slobodi prekograničnog pružanja usluga osiguranja unutar EU-a, bez obzira na to što je ugovaratelj osiguranja državljanin

43 Vezano za dužnost obavještavanja osiguratelja o bitnim okolnostima, smatramo korisnim napomenuti da je prema čl. 938. st. 1. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18.) ugovaratelj osiguranja, kad je u pitanju osiguranje imovine, dužan obavijestiti osiguratelja o svakoj promjeni okolnosti koja može biti važna ocjenu rizika, a kad je u pitanju osiguranje osoba, onda samo ako je rizik povećan zbog toga što je osigurana osoba promijenila zanimanje. Međutim, kod promjene uobičajenoga boravišta ugovaratelja osiguranja koja dovodi do promjene države u kojoj se nalazi rizik, odnosno države preuzimanja obveze, nije riječ o promjeni okolnosti koja utječe na ocjenu rizika, kad je u pitanju osiguranje osoba, pa nema zakonske obveze obavještavanja osiguratelja o toj promjeni. Međutim, takva promjena svakako može utjecati na tretman ugovora o osiguranju u statusnopravnom smislu. Tako ako je važna za primjenu pravila o slobodi pružanja usluga osiguranja, može bitno utjecati na statusnopravni položaj osiguratelja i njegove obveze u pogledu notifikacije, poreznih i parafiskalnih davanja, članstva u nacionalnim uredima i garancijskim fondovima drugih država i dr. Stoga, postoji opravdan razlog da se općim uvjetima osiguranja obveže ugovaratelja osiguranja na prijavu promjene adrese uobičajenoga boravišta.

44 Vidi O'Halloran, *A Guide to insurance taxation In Ireland, for tax advisors*, 169.

Republike Hrvatske i što razumije hrvatski jezik i odredbe hrvatskoga prava kojima se štiti opći interes. Nadalje, ako je u trenutku ugovaranja osiguranja ugovaratelj osiguranja imao uobičajeno boravište u Republici Hrvatskoj, ali je naknadno tijekom trajanja osiguranja preselio u neku drugu državu članicu EU-a, osiguratelj je dužan prilagoditi se poreznom tretmanu premije životnog osiguranja u državi članici u kojoj je ugovaratelj osiguranja uspostavio svoje novo uobičajeno boravište. Takav je zaključak u skladu s dinamičnim tumačenjem definicije države u kojoj se pružaju usluge usvojenim u presudi Suda EU-a u predmetu *RVS Levensverzekeringen NV v. Belgische Staat C – 243/11*.⁴⁵

5. OSIGURANJE NEKRETNINA U IZGRADNJI

U praksi se javilo pitanje je li osiguranje objekta niskogradnje u izgradnji kojeg izvodi hrvatska pravna osoba u drugoj državi članici EU-a primjer prekograničnoga pružanja usluga osiguranja po pravilima o slobodi pružanja usluga osiguranja unutar EU-a. Naime, bilo je dvojbeno je li država u kojoj se nalazi rizik u tom slučaju ona država u kojoj se nalazi objekt niskogradnje koji je predmet osiguranja, ili je država u kojoj se nalazi rizik Republika Hrvatska jer se u njoj nalazi sjedište izvođača građevinskih radova kao ugovaratelja osiguranja.

U tom smislu, pojam zgrade u kontekstu Zakona o osiguranju, čl. 3. st. 1. t. 18. treba tumačiti široko, tako da obuhvati sve vrste građevina. Dakle, mišljenje je autora da se objekt niskogradnje ne može podvesti pod kategoriju „ostalo“ sukladno s čl. 3. st. 1. t. 18. d. ZOS-a, već se treba podvesti pod čl. 3. st. 1. t. 18. a. ZOS-a. Takvo je tumačenje u skladu s Direktivom 2009/138/EZ, čl. 13. st. 1. t. 13. a.

Tekst čl. 13. st. 1. t. 13. a. te Direktive na engleskom jeziku glasi: *the Member State in which the property is situated, where the insurance relates either to buildings or to buildings and their contents, in so far as the contents are covered by the same insurance policy.*

Tekst odredbe na talijanskom jeziku glasi: *lo Stato membro in cui sono ubicati i beni, quando l'assicurazione si riferisce sia a beni immobili, sia a beni immobili e al loro contenuto, qualora questo sia coperto dalla stessa polizza assicurativa.*

Tekst odredbe na francuskom jeziku glasi: *l'État membre où se trouvent les biens, lorsque l'assurance est relative soit à des immeubles, soit à des immeubles et à leur contenu, dans la mesure où celui-ci est couvert par la même police d'assurance.*

Dakle, očito je da je prema tekstu Direktive 2009/97 država članica u kojoj se nalazi rizik ona država u kojoj se nalazi imovina, kada se osiguranje odnosi na nekretnine ili nekretnine i njihov sadržaj ako su oni pokriveni istom policom osiguranja.

Prema tumačenju Suda EU-a cilj je osigurateljnog zakonodavstva EU-a da za sve vrste osiguranih rizika predvidi rješenje za utvrđivanje države članice u kojoj se nalazi rizik, i to na bazi konkretnih fizičkih, a ne pravnih kriterija. Svrha je bila

45 Presuda Suda EU-a u predmetu *RVS Levensverzekeringen NV v. Belgische Staat C – 243/11*, 21.2.2013., EU:C: 2013:85. Vidi *supra* § 2. Promjena države preuzimanja obveze ili države rizika nakon sklapanja ugovora o osiguranju.

utvrditi konkretni čimbenik koji odgovara pojedinom riziku, a koji omogućuje da se taj rizik smjesti u točno određenu državu članicu.⁴⁶ Nadalje, prema tumačenju Suda EU-a svrha je odredbe čl. 13. st. 1. t. 13. d. Direktive 2009/138/EZ da posluži kao podredno pravilo, koje se primjenjuje samo kada se država u kojoj se nalazi rizik ne može odrediti prema kriterijima iz t. 13.a. – 13.c., tj. kada osigurani rizik nije specifično vezan za građevinu, prijevozno sredstvo ili putovanje. U tom smislu, odredba čl. 13. st. 1. t. 13. d. stavlja naglasak na mjesto u kojem se vrši aktivnost čiji je rizik pokriven osiguranjem.⁴⁷

S obzirom na sve navedeno, čl. 3. st. 1. t. 18. a. ZOS-a treba tumačiti tako da se odnosi na osiguranje nekretnina, tj. svih vrsta građevina, pa bi po našem mišljenju osiguranje objekta niskogradnje u izgradnji kojeg izvodi hrvatska pravna osoba u drugoj državi članici EU-a predstavljalo primjer prekograničnog pružanja usluga osiguranja po pravilima o slobodi pružanja usluga osiguranja unutar EU-a.

6. PRAVILO REGISTRACIJE PRIJEVOZNOG SREDSTVA U KONTEKSTU PREKOGRANIČNOGA PRUŽANJA USLUGA OSIGURANJA KOD OBVEZNOG OSIGURANJA ODGOVORNOSTI U PRIJEVOZU

Sukladno s čl. 13. st. 1. t. 18. b. ZOS-a, kada se osiguranje odnosi na bilo koju vrstu prijevoznog sredstva (vozilo, zrakoplov, brodica, odnosno jahta), država članica u kojoj se nalazi rizik je država članica u kojoj je registrirano prijevozno sredstvo. Pravilo vrijedi za osiguranje kaska, odgovornosti za štetu koja može nastati zbog uporabe prijevoznoga sredstva te za osiguranje dopunskih rizika (npr. osiguranje vozarane, gubitka prihoda od najma, prevoznine itd.).

Kada se rizik u tom smislu nalazi u drugoj državi članici, osiguratelj koji posluje prekogranično dužan je pridržavati se pravila nacionalnoga prava te države članice kojima se štiti opći interes. Nadalje, ZOS i Direktiva 2009/138/EZ propisuju da je osiguratelj koji obavlja poslove osiguranja automobilske odgovornosti po pravilima o slobodi pružanja usluga osiguranja unutar EU-a obavezan učlaniti se u nacionalni ured i garancijski fond države članice u kojoj se nalazi rizik te imenovati predstavnika za štete u toj državi članici.⁴⁸ Dakle, propisano je da te obveze osiguratelja postoje samo kad je riječ o vrsti osiguranja iz čl. 7. stavka 2. točke 10. ZOS-a (osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila, isključujući odgovornost prijevoznika). Međutim, Direktiva i ZOS koji tu Direktivu prenosi u hrvatsko pravo u ovom pogledu predviđaju samo minimum usklađenosti propisa unutar EU-a. Kroz nacionalna pravila kojima se štiti opći interes u pojedinoj državi članici može se propisati obveza

46 Presuda Suda EU-a u predmetu *Kvaerner C-191/99*, 14.6.2001., t. 44, citirano prema presudi Suda EU-a u predmetu *A Ltd vs. Veronsaajien oikeudenvälvontayksikkö C-74/18*, 17.1.2019., EU:C:2019:33, t. 29.

47 Presuda Suda EU-a u predmetu *Kvaerner C-191/99*, 14.6.2001., t. 46, citirano prema presudi Suda EU-a u predmetu *A Ltd vs. Veronsaajien oikeudenvälvontayksikkö C-74/18*, 17.1.2019., EU:C:2019:33, t. 30.

48 Čl. 63. st. 6., čl. 68., 69., 70. ZOS-a; čl. 148. st. 2., čl. 150., 151., 152. Direktive 2009/138/EZ.

članstva u garancijskim fondovima i za druge vrste obveznih osiguranja. Tako, primjerice, po hrvatskim pravilima kojima se štiti opći interes propisana je obveza članstva u garancijskom fondu za sve vrste obveznih osiguranja u prometu, i to za sve osiguratelje koji obavljaju poslove osiguranja u tim vrstama osiguranja na području Republike Hrvatske.⁴⁹

Slično tomu, po talijanskim pravilima kojima se štiti opći interes propisana je obveza sudjelovanja u garancijskom fondu za sve osiguratelje koji na području Italije obavljaju poslove obveznog osiguranja odgovornosti za uporabu motornih vozila te brodice i jahti (čl. 285. talijanskog Zakona o osiguranju⁵⁰).⁵¹

Dakle, kada se hrvatski osiguratelj bavi poslovima obveznog osiguranja odgovornosti za brodice i jahte registrirane u drugim članicama EU-a, mora se uskladiti s propisima te države kojima se štiti opći interes, a koji, među ostalim, mogu predviđati obvezu učlanjenja i plaćanja doprinosa garancijskom fondu te države, što treba provjeriti za svaku državu članicu posebno.

7. ZAKLJUČAK

Pravni poredak u Republici Hrvatskoj kao punopravnoj državi članici EU-a jamči slobodu pružanja usluga osiguranja u skladu s UFEU-om te direktivama 2009/138/EZ i (EU) 2016/97. Relevantna pravna pravila kojima se uređuje sloboda pružanja usluga na jedinstvenom tržištu EU-a u hrvatski pravni sustav prenesena su ZOS-om. Dakle, društvima za osiguranje i ostalim pružateljima usluga osiguranja registriranim u Republici Hrvatskoj omogućeno je sudjelovanje u tržišnoj utakmici na unutarnjem tržištu EU-a pod istim uvjetima koji vrijede za sva društva za osiguranje i ostale pružatelje usluga iz EU-a.

Međutim, sloboda pružanja usluga osiguranja unutar EU-a nije sasvim neograničena, osobito s obzirom na primjenu nacionalnih pravnih normi kojima se štiti opći interes i različitih sustava oporezivanja u državama članicama. Stoga, prije donošenja odluke o prekograničnom pružanju usluga osiguranja društva za osiguranje i drugi pružatelji usluga osiguranja trebaju se dobro pripremiti i procijeniti isplativost takve poslovne odluke. Priprema za prekogranično poslovanje uz postupak notifikacije podrazumijeva i upoznavanje s nacionalnim pravilima kojima se štiti opći interes, zatim s poreznim sustavom, obvezom imenovanja poreznog predstavnika, obvezom imenovanja ovlaštenog zastupnika, obvezom članstva u nacionalnom uredu i garancijskom fondu države domaćina i sl. Pripremu je nužno provesti posebno za svaku državu članicu u kojoj se želi pružati usluge. U praksi će to obično zahtijevati angažman pravnih i poreznih savjetnika koji su upoznati s relevantnim propisima i procedurama u ciljanim državama članicama.

Nužno je imati u vidu specifičnu problematiku vezanu za dinamično tumačenje

49 Vidi čl. 66. st. 5., 67. st. 3. ZOS-a; čl. 45. ZOOP-a.

50 Codice delle Assicurazioni Private (d.lgs. n. 209/2005); Decreto legislativo 21 maggio 2018, n. 68.

51 IVASS – Institut za nadzor društava za osiguranje u Republici Italiji: *Pravila kojima se štiti opći interes*, pristup 1. srpnja 2021., https://www.ivass.it/normativa/nazionale/norme-int-gen/List_general_good_undertakings.pdf?language_id=3.

pojma države preuzimanja obveze u skladu s praksom Suda EU-a te uz pravni institut uobičajenoga boravišta ugovaratelja osiguranja, odnosno osigurane osobe. Promjena države uobičajenoga boravišta ugovaratelja osiguranja, odnosno osigurane osobe nakon sklapanja ugovora o osiguranju dovodi do promjene države preuzimanja obveze, odnosno države u kojoj se nalazi rizik, a time ujedno i do promjene države domaćina, tj. države u kojoj se pružaju usluge. Analogijom se dolazi do sličnog ishoda i u pogledu naknadne promjene države u kojoj se nalazi rizik, primjerice zbog promjene države registracije vozila. U kontekstu pravila slobode pružanja usluga osiguranja to uvelike utječe na položaj osiguratelja i na njegove obveze i poslovne rizike vezane za prekogranično poslovanje. Radi učinkovitog upravljanja tim je rizicima nužna primjerena informatička podrška koja će omogućiti da se ugovori o osiguranju s prekograničnim elementom brzo utvrde i prate.

LITERATURA

Knjige, članci i ostalo:

1. Belanić, Loris. „Harmonizacija prava osiguranja u Europskoj uniji s osvrtnom na ugovorno pravo osiguranja“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 60, br. 3 (2010): 1335-1368.
2. Bouček, Vilim. „Uobičajeno boravište u hrvatskom međunarodnom privatnom pravu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 65, br. 6 (2015): 885-914.
3. Campbell, Niall. „European Court Favours Dynamic Interpretation of ‘Habitual Place of Residence’“, 26.4.2013. Pristup 29. lipnja 2021. https://www.williamfry.com/newsandinsights/news-article/2013/04/26/european_court_favours_dynamic_interpretation_of_%E2%80%99habitual_place_of_residence_
4. *European Commission on Employment, Social Affairs & Inclusion: Practical guide on applicable legislation in the European Union, the European Economic Area and in Switzerland*, prosinac 2013. Pristup 7. srpnja 2021. <https://ecas.issuelab.org/resource/practical-guide-on-the-applicable-legislation-in-the-eu-eea-and-in-switzerland.html>
5. Fawcett, James J. „Residence and domicile of individuals in private international law“. U: *Residence of Individuals under Tax Treaties and EC Law, The EC and International Tax Law Series*. Vol. 6, ur. Guglielmo Maisto, 3-41. Amsterdam: IBFD Publications BV, 2010.
6. HANFA: *Predložak A za objavu agregiranih statističkih podataka u vezi s društvima za osiguranje i društvima za reosiguranje nadziranima na temelju Direktive 2009/138/EZ, 2020*. Pristup 21. lipnja 2021. <https://www.hanfa.hr/trziste-osiguranja/regulativa/agregirani-statisticki-podaci/>
7. Horak, Hana, Nada Bodiroga-Vukobrat i Kosjenka Dumančić. *Sloboda pružanja usluga na unutarnjem tržištu Europske unije*. Zagreb: Školska knjiga, 2015.
8. IVASS – *Institut za nadzor društava za osiguranje u Republici Italiji: Pravila kojima se štiti opći interes*. Pristup 1. srpnja 2021. https://www.ivass.it/normativa/nazionale/norme-int-gen/List_general_good_undertakings.pdf?language_id=3
9. Jurić, Dionis i Jelena Jakšić. „Sloboda pružanja usluga u pravu Europske unije i njezino ostvarenje u Republici Hrvatskoj“. *Hrvatska pravna revija* 16, br. 10 (2016): 9-16.
10. Keglević, Ana. „Načela prava osiguranja u praksi Suda EU i njihov utjecaj na privatnopravne poretkne država članica“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 62, br. 5-6 (2012): 1823-1858.
11. O’Halloran, Gareth. *Guide to insurance taxation in Ireland, for tax advisors*. 1st ed. Dublin: Gareth O’Halloran, 2018.

12. Padovan, Adriana Vincenca i Mirela Duvnjak. „Prekogranično poslovanje društava za osiguranje na jedinstvenom tržištu Europske unije – pogled iz Hrvatske“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 42, br. 3 (2021): 737-758.
13. St. John Kennedy, Abigail i Michael Wainwright. „Financial Institutions E-briefing: Insurance update – ECJ gives ‘dynamic’ interpretation to key provisions in the Consolidated life Directive“, 20.5.2013. Pristup 29. lipnja 2021. https://www.eversheds-sutherland.com/global/en/what/articles/index.page?ArticleID=en/Financial_institutions/FIG_ECJ_gives_interpretation_to_key_provisions_in_the_consolidated_life_directive
14. Wouters, Jan. „Residence of Individuals in EU Law“. U: *Residence of Individuals under Tax Treaties and EC Law, The EC and International Tax Law Series*. Vol. 6, ur. Guglielmo Maisto, 42-71. Amsterdam: IBFD Publications BV, 2010.

Pravni propisi

1. Codice delle Assicurazioni Private (d.lgs. n. 209/2005); Decreto legislativo 21 maggio 2018, n. 68.
2. Direktiva (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. siječnja 2016. o distribuciji osiguranja, SL L 26, 2.2.2016.
3. Direktiva 2002/83/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 5. studenoga 2002. o životnom osiguranju, SL L 345, 19.12.2002.
4. Direktiva 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II) kako je izmijenjena i dopunjena, SL L 335, 17.12.2009.
5. Opći porezni zakon, Narodne novine, br. 115/16., 106/18., 121/19., 32/20., 42/20.
6. Ugovor o funkcioniranju Europske unije (pročišćena verzija), SL C 202/1, 7.6.2016.
7. Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (Bruxelles I bis), SL L 351, 20.12.2012.
8. Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju kako je izmijenjena i dopunjena, SL L 201, 27.7.2012.
9. Uredba (EZ) 987/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. o utvrđivanju postupka provedbe Uredbe (EZ) br. 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti, SL L 284, 30.10.2009.
10. Uredba (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I), SL L 177/6, 4.7.2008.
11. Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II), SL L 199/40, 31.7.2007.
12. Uredba (EZ) br. 883/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti kako je izmijenjena i dopunjena, SL L 166, 30.4.2004.
13. Uredba Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 (Bruxelles II bis), SL L 338, 23.12.2003.
14. Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine, br. 101/17.
15. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18.
16. Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine, br. 151/05., 36/09., 75/09., 76/13., 152/214.
17. Zakon o osiguranju, Narodne novine, br. 30/15., 112/18., 63/20., 133/20.

18. Zakon o prebivalištu i boravištu građana Narodne novine, br. 53/91.
19. Zakon o prebivalištu, Narodne novine, br. 144/12., 158/13.
20. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, br. 91/96., 68/98., 137/99., 22/00., 73/00., 129/00., 114/01., 79/06., 141/06., 146/08., 38/09., 153/09., 143/12., 152/14.

Presude Suda EU-a

1. Presuda u predmetu *Kvaerner C-191/99*, 14.6.2001., citirano prema presudi u predmetu *A Ltd vs. Veronsaajien oikeudenvaltayksikkö C-74/18*, 17.1.2019., EU:C:2019:33
2. Presuda u predmetu *RVS Levensverzekeringen NV v. Belgische Staat C-243/11*, 21.2.2013., EU:C:2013:85.

Adriana Vincenca Padovan*
Mirela Duvnjak**

Summary

**CERTAIN DILEMMAS IN THE PRACTICAL APPLICATION
OF THE RULES ON FREEDOM TO PROVIDE INSURANCE
SERVICES ON THE SINGLE MARKET OF THE
EUROPEAN UNION**

The paper analyses certain legal dilemmas that arise in relation to the provision of cross-border insurance services on the European union single market, particularly in the context of the Croatian legal framework. The analysis covers several issues arising in relation to the practical application of the EU rules on freedom to provide insurance services as implemented in the Croatian national law by the Croatian Insurance Act. Special consideration is given to certain specific legal issues that appear in practice as dubious when it comes to insurance of certain types of risk with a cross-border element, The aim is to point at the challenges that the liberalisation of the insurance market places in front of the Croatian insurance industry, and to make certain recommendations that could be useful to the Croatian insurers and other insurance service providers when deciding on the possibility of carrying on crossborder insurance business.

Keywords: *freedom to provide insurance services; European union; Directive 2009/138/EC; Directive (EU) 2016/97; Croatian Insurance Act.*

* Adriana Vincenca Padovan, Ph.D., Associate Professor, Adriatic Institute, Croatian Academy of Sciences and Arts; avpadovan@hazu.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0013-1820>.

** Mirela Duvnjak, mag. iur., Croatia osiguranje d.d., Zagreb; duvnjak.mirela@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0000-0002-8315-0156>.

